

HADLERDE HÜKÜM-İNFAZ İLİŞKİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Adem ÇİFTÇİ*

Özet: İslam ceza hukukunda suçlar had, kısas ve ta'zir olmak üzere üç kısımda ele alınmıştır. Bunlardan özellikle had ve kısas cezalarının infazı hususunda azamî hassasiyet gösterilmiştir. Çünkü bu tür cezaların, infaz sonrası telafisinin mümkün olmaması bunu zorunlu kılmıştır. Bu yüzden suçun unsurlarından, ispatı ve infazına kadar çok ağır şartlar ileri sürülmüş, ceza sahasının daraltılması ve olası mağduriyetlerin önlenmesi için hüküm kesinleşmesinden sonra infaz öncesi ya da esnasında ortaya çıkan ve hükme etki eden faktörlerin dikkate alınmasının gerekli olduğu özellikle Hanefî hukukçular tarafından savunulmuştur. Bu sebeple hadlerde infazın hükmün bir parçası olduğu prensibi benimsenmiş ve sanığın şüpheden yararlanması ilkesi daha işlevsel hale getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam Ceza Hukuku, Yargılama, Had Cezaları, Hüküm, İnfaz.

Judgment-Execution Relationship in Hudud

Abstract: In Islamic criminal law, crimes are handled in three parts as extremity (had), retaliation (kisâs) and ta'zir. Maximum sensitivity was displayed for the execution of extremity and retaliation penalties in particular. As such penalties are nonrecoverable after the execution, it has become mandatory to be sensitive with respect to their execution. Consequently, extremely appalling conditions were suggested regarding the crime factors from proof of the crime to execution and particularly Hanafi lawmen have advocated that the factors emerging prior to or during execution after finalization of the judgment should be taken into consideration to narrow the field of punishment and prevent potential unjust treatments. Accordingly, the principle that execution is a part of judgment was adopted for extremity crimes and the principle of giving the benefit of the doubt to defendants was made more functional.

Keywords: Islamic Criminal Law, Adjudication, Extremity Punishments, Execution.

GİRİŞ

Her hukuk sisteminde olduğu gibi İslam hukukunda da cezalar bir amaca matuftur. Kanun koyucu bu cezalar ile bir taraftan suçun önlenmesi ve suçlunun ıslahını hedeflerken; diğer taraftan toplumun himayesi ve kamu düzeninin korunmasını amaçlamıştır.¹ Bununla birlikte İslam ceza hukukunda suçlar için öngörülen müeyyidelerin infazı, bir amaç değil; yüksek ahlakî değerleri, birey ve toplu-

* Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı, ademciftci28@hotmail.com

1 Sadruş-Şehid, *Şerhu edeb'il-kâdi*, IV, 95; Udeh, *et-Teşriu'l-cinâi*, I, 609; Ukaz, *Felsefetü'l-ukûbe*, s. 49; el-Âni-el-Umrî, *Fıkhu'l-ukûbe*, I, 69; Çalışkan, "İslam Ceza Hukuku'nda Ceza Kavramı ve Had Cezaları", *AÜİFD*, Sy. 31, C. 1, s. 368; Kahveci, "Hukuk Açısından Ceza Vermenin Teolojik Boyutu", *KSÜİFD*, Sy. 1, C. 2, s. 24.

mun yararlarının himaye edilmesine yönelik bir vasıta olarak kabul edilmiştir.² Bu sebeple mağdurun haklarının korunması kadar suçlunun hukukunun muhafaza edilmesi de büyük önem arz etmektedir.³

Bu noktada özellikle müeyyideleri Şârî⁴ tarafından tayin edilmiş olan had suçlarında yargılama sürecinin tamamlanıp infaz aşamasına geçildiğinde suçlu lehine yorumlanabilecek bir takım şüphelerin ortaya çıkması durumunda bunun sanık lehine yorumlanıp yorumlanamayacağı fukaha arasında ihtilafa sebep olmuştur. Bu ihtilaf, farklı delillere dayalı olarak infazın yargılamanın bir parçası olup olmadığı yaklaşımından kaynaklanmaktadır. Bu çalışmamızda had cezaları özelinde infaz-yargılama ilişkisi ele alınıp, konunun dayandığı esaslar incelenecek ve konuyla ilgili görüşler irdelenecektir.

Had ve kısas cezalarının infaz sonrası telafisinin mümkün olmaması nedeniyle suçun unsurlarından ispatı ve infazına kadar çok ağır şartlar öngörülmüş; ceza alanının daraltılması ve muhtemel mağduriyetlerin önlenmesi için özellikle Hanefiler tarafından hadlerin infazı süreci de kazanın (hükmün) bir parçası kabul edilmiştir. Makalede bu kabulün dayanakları, diğer mezheplerin yaklaşımlarını ele alınacak ve fikhın temel referansları çerçevesinde değerlendirilecektir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Arapça (nfz) kökünden türeyen infaz, sözlükte içine işlemek, delip geçmek gibi anlamlara gelmektedir. İstilahta ise “*bir emrin ya da hükmün gereğini yerine getirmek*” anlamında kullanılmaktadır.⁴

Hukukta ise hukukun farklı alanlarıyla ilgili olarak geniş bir anlamda kullanılan infâz kavramı, hukukî bir terim olarak bir suçla ilgili yürütülen yargılama sürecinin tamamlanmasının akabinde kesinleşen hükmün yetkili kamu otoritesi aracılığıyla yerine getirilmesidir.⁵ Bir başka ifadeyle yargılama sürecinin son aşaması yani mahkeme tarafından tayin edilen hükmün uygulanmasıdır.⁶ Kazâ ile

2 Dağcı, *İslam Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Filler*, s. 33; Beroje, *Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından İslam İspat Hukuku*, s. 107.

3 Dağcı, *Müessir Filler*, s. 33-34; Erturhan, *Temel Fıkıh Bilgileri*, s. 145-148.

4 Râğb el-İsfehâni, *el-Müfredât*, “nfz”md.; Zebidi, *Tâcü'l-arûs*, “nfz” md.; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, “nfz” md.; “Tenfîz”, *el-Mevsû'atü'l-fıkhiyye*, XIV, 71; Özen, “İnfâz”, *DİA*, XXII, 290.

5 “Tenfîz”, *el-Mevsû'atü'l-fıkhiyye*, XIV, 71; Özen, “İnfâz”, *DİA*, XXII, 290; Avcı, “Osmanlı İnfaz Hukukundaki Gelişmelere Genel Bir Bakış”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sy. 12, C. 3-4, 88.

6 Merzûri, “Cezanın İnfazının Ertelenmesi Beşeri Kanun ve İslam Hukuku Arasında Bir Mukayese”, *İslam Ceza Hukuku*, II, 865.

infaz/tenfiz kavramları arasındaki fark, infazın kazadan yani yargılamadan sonra gelmesidir.⁷ Fıkıh kitaplarında verilen bir yargı kararının uygulanması anlamında infaz kavramının yanı sıra benzer anlamlara gelen *ikâme*,⁸ *istifa*,⁹ *kazâ*¹⁰ ve *imzâ*¹¹ kavramları da kullanılmaktadır.

Cezaların infazının yargılamanın bir parçası olup olmadığı meselesinin tartışıldığı kaynaklarda “*el-imzâ mine'l-kazâ*” şeklinde kâide haline getirildiği yerlerde imzâ kavramının daha ziyade kullanıldığı görülmektedir. Arapça’da (مضى) kökünden türeyen imzâ lafzı, lügatte bir işi yapmak, icra etmek anlamına gelmektedir.¹² İstılahta ise Bilmen’in ifadesiyle “*İmzâi kazâ, verilmiş olan hükmü, istifadan, bilfiil infaz ve icradan ibarettir*” şeklinde tanımlanmıştır.¹³ Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere infaz süreci, zanlı hakkında verilen kararın kesinleşmesiyle birlikte başlar ve cezanın infazı tamamlanıncaya kadar devam eder.¹⁴

İslam hukukçuları arasında tartışmaya konu olan husus had cezasına hükmedildikten sonra infaza başlanmadan önce veya infaz esnasında herhangi bir aşamada suçun unsurlarındaki bir eksiklik veya ispat konusunda ortaya çıkan bir durum sebebiyle verilen hükmün bozulup bozulmayacağına dairdir.

2. HAD SUÇLARINDA YARGILAMA-İNFAZ İLİŞKİSİ

Miktar ve keyfiyeti bizzat Şârî tarafından belirlenmiş, alt ve üst sınırı olmayan tek seçimlik cezalara had cezaları denir.¹⁵ Had cezasını gerektiren suçlar en geniş haliyle şunlardır: Zina, zina iftirası (kazif), hırsızlık, içki içme, yol kesme (hirâbe), dinden dönme ve bağy’den oluşmaktadır. Bu cezalar, kanun koyucu tarafından belirlendiği için bağışlama, düşürme, sulh ve şefaet gibi tasarruflar söz konusu değildir.¹⁶ Had cezalarının infaz yetkisi devlete ait olup, kamu adına bu cezaları

7 “Tenfiz”, *el-Mevsû’atü’l-fikhiyye*, XIV, 71.

8 “Hudûd”, *el-Mevsû’atü’l-fikhiyye*, XVII, 131 vd.

9 “İstifa”, *el-Mevsû’atü’l-fikhiyye*, IV, 146 vd.

10 “Kazâ”, *el-Mevsû’atü’l-fikhiyye*, XXIII, 282 vd.; Atar, “Kazâ”, *DİA*, XXV, 117.

11 Bilmen, *Hukuku İslâmiyye ve İstilâhâtı Fıkhiyye Kamusu*, III, 142.

12 Zebidi, *Tâcu’l-Arûs*, “mdy” md.

13 Bilmen, *İstilâhât*, III, 142.

14 Centel, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, s. 11.

15 Serahsî, *el-Mevsû’atü’l-fikhiyye*, IX, 36; Merğînânî, *el-Hidâye*, I, 381; Kâsânî, *Bedâi’u’s-sanâi’*, VII, 49; İbnü’l-Hümâm, *Fethü’l-Kadir*, V, 212; İbn Nüceym, *el-Bahrü’r-râik*, V, 3; Bardakoğlu, “Had”, *DİA*, XIV, 547; Köse, “Osmanlı’da Şer’î Cezalar”, *İslâmiyât*, Sy. 2, C. 4, s. 24. Farklı bir tarif için bk. Mâverdi, *el-Ahkâmü’s-sultâniyye*, s. 364 (الحدود زواج وضعها الله تعالى الردع عن ارتكاب ما حظر و ترك ما أمر).

16 Erturhan, *İslam Ceza Hukuku Etrafındaki Tartışmalar*, s. 20; Bardakoğlu, “Had”, *DİA*, XIV, 547.

tatbik eder. Hırsızlık ve kazf suçları hariç had suçları prensip olarak şikayete bağlı değildir. Hâkim bu tür suçların işlenmesi durumunda şikayeti beklemeksizin re'sen soruşturma başlatır.¹⁷

Had cezalarının ispatı konusunda titizlik gösterilmesi, her türlü şüphenin bertaraf edilmesi gerekir. Çünkü şüphenin varlığı had cezalarının infazına manidir. Bu yüzden suçun ispatı aşamasında ortaya çıkabilecek her türlü şüphe had cezalarının miktar ve keyfiyeti düşünüldüğünde yeni mağduriyetlerin önüne geçilmesi için sanık lehine yorumlanacağı ilkesi, İslam hukukunun da benimsediği bir prensiptir.¹⁸ Bununla birlikte cezâî müeyyidelerinin bizzat kanun koyucu tarafından tayin edildiği had suçlarında hüküm verilip henüz hükmün infazı gerçekleştirilmeden ortaya çıkan ve hükümlerle ilgili bazı şüphelerin zuhur etmesine sebep olan ârizî durumların verilmiş olan hükmü geçersiz hale getirip getirmeyeceği, bir başka ifadeyle mahkeme kararıyla kesinleşmiş olan hükme etkisi fukaha arasında ihtilafa sebep olmuştur.

Had suçlarında infazın yargılamanın bir parçası olup olmadığı konusunda iki farklı yaklaşım söz konusudur. Bunlardan birincisi infazın yargılamanın bir parçası olduğunu savunan görüş; diğeri ise infazın yargılamadan bağımsız ayrı bir prosedürünün olduğunu savunan görüştür. Şimdi bunları gerekçeleriyle birlikte ele alalım.

2. 1. Hadlerde İnfazın Hükümün Bir Parçası Olduğu Görüşü

Bu görüş Hanefî fakihlerinden Ebû Hanîfe (ö. 152/767) ve İmam Muhammed'e (ö. 189/805) aittir. Onlara göre had suçlarında infaz yargılamanın bir parçasıdır.¹⁹ Bu görüş daha sonraki fakihler tarafından “*el-İmzâ mine'l-kazâ fi'l-hudûd*”; “*el-İstîfa mine'l-kazâ fi'l-hudûd*”;²⁰ “*el-İmzâ min tetimmeti'l-kazâ fi'l-hudûd*”²¹ şeklinde formüle edilmiştir.

İşlenen bir suçun mahkeme huzurunda hiçbir tereddüde yol açmayacak tarzda kesin delillerle ispat edilmesi şart olduğundan suçun ispatı safhasında ortaya

17 İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik*, V, 34; Bilmen, *Istilâhât*, VIII, 229; Bardakoğlu, “Had”, *DİA*, XIV, 550.

18 Atar, *İslam Adliye Teşkilatı*, s. 192; Erturhan, “İslam Hukukunda Şüpheden Sanığın Yararlanması İlkesi”, *CÜİFD*, Sy. 6, C. 2, s. 187-188; Günay, “Şüpheler”, *DİA*, XXXIX, 264.

19 Merğînânî, *el-Hidâye*, I, 394; Zeylâi, *Tebyînü'l-hakâik*, III, 188; Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, II, 386; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadîr*, V, 281; İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik*, V, 13; Haskefî, *ed-Dürü'l-muhtâr*, s. 307; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, VII, 51; Özen, “İnfâz”, *DİA*, XXII, 290.

20 Merğînânî, *el-Hidâye*, I, 417; Kâsânî, *Bedâi'us-sanâi'*, VII, 87; Bâbertî, *el-İnâye*, V, 282; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadîr*, V, 281.

21 Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 48; Bâbertî, *el-İnâye*, V, 406, 407.

çıkacak her türlü şüphe had cezasını düşürür.²² Yani yargılamanın başladığı andan verilen hüküm infazı gerçekleşinceye kadar, muhakeme aşamasında aranan bütün şartlar herhangi bir değişikliğe uğramadan infaz anında da aynen bulunması gerekir. Zira bu şartlarda meydana gelen herhangi bir eksiklik ya da değişiklik şüphe veya şaibe meydana getireceği için hükmün infazına engeldir.²³ Kudûrî (ö. 428/1037) Hanefî mezhebinde hadlerde hüküm verilip infaz gerçekleşmeden ortaya çıkan hükme etki edecek yeni durumların, suçun gerçekleştiği anda var kabul edildiğini belirtir.²⁴ Bu da hükmün infazına engel teşkil eder. Bu yüzden hükümden sonra ortaya çıkan herhangi bir sebepten ötürü infazın gerçekleşmemesi yargılama sürecinin de yaşanmamış olduğu anlamına gelir.²⁵ Buradan anlaşılıyor ki bu görüşü benimseyenlere göre yargılama ile infaz bir bütünlük arz etmekte yani sürecin tamamlanması verilen hükmün infazı ile tamamlanmış olmaktadır. Aksi söz konusu olduğunda hüküm yok hükmünde kabul edilecektir. Dolayısıyla hükümden sonra infazdan önce şüphenin sanığın lehine yorumlanması ilkesinin bir gereği olarak hükme etki edecek her türlü etkenin dikkate alınması gerekir.

Hanefilerin bu yaklaşımının temelinde “*Hadleri şüphelerle düşürünüz*”²⁶ hadisiyle Hz. Ömer’den nakledilen “*Had cezalarını elinizden geldiğince düşürünüz. Çünkü hâkimin affetmede yanılması ceza vermede yanılmasından daha iyidir, Müslüman için bir çıkış yolu bulduğunuzda ondan had cezasını düşürünüz*”²⁷ hadisi bulunmaktadır. Özellikle had cezalarının suçlu ya da toplum üzerindeki derin etkisi ve çoğu zaman telafisi güç sonuçlar doğurması dikkate alındığında suçluya uygulanacak olan cezanın vicdanları yaralamaması için gerek suçun unsurlarında gerekse ispatında herhangi bir şüphe ve tereddüdün bulunmaması gerekir. Böyle bir şüphenin varid olması durumunda infazdan önce ya da sonra had cezasının düşmesi esastır. Çünkü sanığın şüpheden faydalanması ilkesi İslam hukukçularının tarafından da benimsenmektedir.²⁸

22 Kâsânî, *Bedâi’u’s-sanâi’*, VII, 90; Bardakoğlu, “Hırsızlık”, *DİA*, XVII, 391.

23 Abdüssettar Efendi, “Tenbihu’r-rukûd”, *Mecmûatü Ahmed Cevdet Paşa*, Atatürk Kitaplığı, nr. 32, 16; Özen, “İnfâz”, *DİA*, XXII, 290.

24 Kudûrî, *et-Tecrid*, XI, 5982.

25 Zeylai, *Tebyinü’l-hakâik*, III, 168.

26 İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, V, 511; İbn Mâce, “Hudûd”, 5; Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, VIII, 31; Zeylai, *Nasbu’r-râye*, III, 343.

27 İbn Abdurrezzâk, *el-Musannef*, X, 166; Tirmizî, “Hudûd”, 2; İbn Mâce, “Hudûd”, 5; Taberânî, “*el-Mu’cemü’l-kebir*”, IX, 192; Dârekutnî, *es-Sünen*, III, 84; Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 426.

28 Erturhan, “İslam Hukukunda Şüpheden Sanığın Yararlanması İlkesi”, *CÜİFD*, Sy. 6, C. 2, s. 187-188; Günay, “Şüphe”, *DİA*, XXXIX, 264.

Had suçları, ya delil ya da ikrarla sabit olur. Eğer tanıklar şahitlik ehliyetini kaybederlerse ya da suçlu ikrarından dönerse, had cezası infaz edilemez. Hanefî fakihlerinden Serahsî (ö. 483/1090) konuyla ilgili yaptığı değerlendirmede şunları söylemektedir: “*Had cezalarıyla ilgili davalarda tanıklardan birisi şahitlikten önce ya da sonra, hükmün infazı gerçekleştirilmeden kör olsa, onun tanıklığına dayanılarak hüküm uygulanmaz. Zira şüphe had cezalarını düşürücü bir etkiye sahiptir.*”²⁹ Yine Zeylaî (ö. 743/1342) de infazın had suçlarında yargılamanın bir parçası olduğuna, hükmün infazından önce tanıklarda ortaya çıkan ârizî bazı durumların cezanın infazına engel olmasını örnek göstermektedir.³⁰

Hanefiler yargılama esnasında aradıkları bütün şartların infaz esnasında da bulunmasını şart koşarlar. Böylece hükme ve infaza etki edebilecek her türlü şüphe ve ihtimali bertaraf etmeye çalışırlar. Bu yüzden hâkim sanık hakkında henüz hükmünü vermeden şahitlerin bir kısmı ya da tamamı görme ve konuşma yetilerini kaybetse, akıllarını yitirsel ya da irtidat etseler hâkim o kişilerin şahitliğine dayanarak hüküm veremez. Çünkü şahitlik yapmayı engelleyecek bu tür ârizî durumların tanıklığın yapıldığı sırada meydana gelmesi o kişinin tanıklığına başvurularak hüküm verilmesini engeller. Aynı şekilde bu hallerin hâkimin hükmünü vermesinden sonra ortaya çıkması durumunda da sonuç yine aynı olur. Yani had cezası düşer.³¹

Kendi aleyhine ikrar da bulunan bir kimsenin had cezasının infazı esnasında kaçması ya da ikrarından dönmesi durumunda da cezanın uygulanması terk edilir.³² Zina yaptığını ikrar eden Mâiz b. Mâlik'in, cezanın tatbiki esnasında kaçtığı kendisine haber verilince Hz. Peygamber “*Keşke onu bıraksaydınız*”³³ demiştir. Hz. Peygamberin bu sözleri, ikrardan dönmenin infaza mani olduğuna delalet etmektedir. Fukaha da Mâiz'in infaz esnasında kaçmış olmasını onun ikrarından döndüğüne delil olarak değerlendirmişlerdir.³⁴

29 Serahsî, *el-Mebsût*, XVI, 129-130. Ayrıca bk. Kâsânî, *Bedâi'ûs-sanâi'*, VII, 90-91; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, II, 353.

30 Zeylaî, *Tebyinü'l-hakâik*, III, 188. Ayrıca bk. Kâsânî, *Bedâi'ûs-sanâi'*, VII, 91.

31 Serahsî, *el-Mebsût*, XVI, 132. Kâsânî, *Bedâi'ûs-sanâi'*, VII, 87; Mahmûd Hamza Efendi, “Tenbihü'l-havâs alâ enne'l-imzâe mine'l-kadâ fi'l-hudûd lâ fi'l-kisâs”, *Mecmûat Ahmed Cevdet Paşa*, Atatürk Kitaplığı, nr. 32, 8*; Arı, *Şam Müftüsü Mahmûd Hamza Efendi ve Cezaların İnfazına İlişkin Görüşleri* (MÜSBE. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 67-68.

32 Kudûrî, *el-Muhtasar*, s. 196; Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 94; Kâsânî, *Bedâi'ûs-sanâi'*, VII, 90; Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, II, 382.

33 İbn Abdürrezzâk, *el-Musannef*, VII, 322; İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, X, 71; Ebû Dâvud, “Hudûd”, 24; Tirmizî, “Hudûd”, 5; İbn Mâce, “Hudûd”, 9.

34 Kâsânî, *Bedâi'ûs-sanâi'*, VII, 90; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, II, 316.

Yukarıda zikredilenlere ilave olarak had cezalarının infaz edilebilmesi için husumetin/dava talebinin yargılamanın başlangıcından hükmün infazına kadar sürdürülmesinin gerekli olduğu özellikle Hanefî hukukçular tarafından vurgulanmaktadır.³⁵ Şayet hükümden sonra infazdan önce davacı murafaa/dava talebinden vazgeçecek olursa had cezası infaz edilmez. Çünkü davacının talebinden vazgeçmesi suçla ilgili bir şüphenin varlığına sebep olur. Şüphe ise had cezalarını düşürücü bir etkiye sahiptir.³⁶

Şimdi had suçlarında infazın yargılamanın bir parçası olduğu görüşünü benimseyenlerin konuyla ilgili görüşlerini hırsızlık ve zina suçları özelinde ortaya koymaya çalışalım.

2.1.1. Hırsızlık Suçunda

Hanefî literatüründe “*el-İmzâ mine'l-kazâ fi'l-hudûd*” kuralı en fazla hırsızlık davalarında uygulama alanı bulmaktadır. İnfazın yargılamanın bir parçası olduğunu benimseyen Hanefî hukukçular, suç sabit olup hakimın had cezasına hükmetmesinin akabinde infaz gerçekleşmeden çalınan malın mülkiyetinin hibe, bey, miras, vasiyet gibi birtakım yollarla hırsızın mülkiyetine geçmesi, yine mal sahibinin infazdan önce davadan vazgeçmesi ya da çalınan malın değerinin infaz gerçekleşmeden önce hırsızlık nisabının altına düşmesi yahut hırsızlık ikrar ile sabit olmuşsa fâilin ikrarından dönmesi hallerinde had cezasının düşeceğini söylemişlerdir.³⁷

Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre hâkim hırsızlık suçu sabit olduktan sonra fail hakkında had cezasına hükmetse, çalınan malın sahibi de o malı hırsıza hibe etse ya da ona satsa veya miras vb. bir yolla mal hırsıza dönse bu durumda had cezası düşer. Çünkü hüküm verilip had cezasının infazı gerçekleştirilmeden önce malın mülkiyetiyle ilgili meydana gelen değişiklikler hükmün verilmesinden önce meydana gelmiş gibi kabul edilir. Nasıl ki hırsızlık suçunun mahkemeye

35 Merğînânî, *el-Hidâye*, I, 418; Mevslî, *el-İhtiyâr*, II, 352; Bâbertî, *el-Înâye*, V, 407; VI, 441; Zeylâi, *Tebyinü'l-hakâik*, III, 227; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadîr*, V, 407; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, V, 108; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, VI, 126.

36 Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, VII, 91; Mevslî, *el-İhtiyâr*, II, 352; Bâbertî, *el-Înâye*, VI, 441; Cezîrî, *el-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erbea*, V, 147; Bardakoğlu, “Hırsızlık”, *DİA*, XVII, 391.

37 Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 186; Merğînânî, *el-Hidâye*, I, 418; Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, VII, 132; Mevslî, *el-İhtiyâr*, III, 287; Bâbertî, *el-Înâye*, V, 406; Aynî, *el-Binâye*, VI, 449; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, V, 108; Cezîrî, *el-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erbea*, V, 147; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, VI, 127; Bilmen, *Istîlâhât*, III, 287; Gâmidî, *Esbâbu sukûti'l-ukûbe fi'l-fıkhî'l-İslâmî* (Ümmü'l-Kurâ Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi), s. 401; Bardakoğlu, “Hırsızlık”, *DİA*, XVII, 391.

intikalinden önce çalınan mala hırsızın malik olması halinde had cezasına hükmedilemezse aynı şekilde hüküm verildikten sonra henüz cezanın infazı gerçekleşmeden hibe, miras, satın alma gibi bir sebeple çalınan malın mülkiyeti hırsıza geçerse yine hırsıza had cezası uygulanamaz.³⁸

Hanefilerin bu konudaki delili, el kesme cezasının uygulanabilmesi için hırsızın çaldığı mal üzerinde mülkiyetinin bulunmaması şarttır. Ayrıca had cezasının uygulanmasını gerekli kılan şartın, cezanın infazına kadar varlığını devam ettirmesi gerekir. Çünkü hüküm verilip, infaz gerçekleşmeden önce ortaya çıkan engel, suçun kendisiyle eş zamanlı gerçekleşmiş gibidir. Şahitlerde meydana körlük, dilsizlik, irtidat ve fiske gibi haller bunun delilidir. Bunun diğer bir delili de, kısas cezasının gerekli olması için kâtil ile maktul arasında babalık ilişkisinin olmaması ve bunun kısas infaz edilinceye kadar sürmesi gerekir. Hüküm verilip infaz gerçekleşmeden önce ortaya çıkan babalık, suçun gerçekleştiği andan itibaren var olan babalık ilişkisi gibi hükmün uygulanmasına engeldir.³⁹

Hanefî fakihlerinden Kâsânî (ö. 587/1191) de bu konuda şöyle bir tavih yapmıştır: *Hibede mülkiyetin sabit olabilmesi için kabz/teslim almak şarttır. Hibede mülkiyet ancak kabz anında sabit olur. Bu andan itibaren o kişi için mülkiyet her yönü ve şekliyle ortaya çıkar. Bu bağlamda hırsızın çalınan mala gerçekten malik olması ya da mülkiyet şüphesi elin kesilmesine engel teşkil eder. Bu yüzden hırsızın çaldığı mala malik olması sebebiyle yargılamadan önce el kesilmeyeceği gibi sonra da el kesilmez. Çünkü hadler konusunda kaza/yargılama süreci cezayı uygulamakla tamam olur. Ceza uygulanmamışsa sanki hüküm verilmemiş gibidir. Hüküm verilmemişse el kesilemez, yani ceza uygulanamaz. Hadler konusunda ortaya çıkan yeni durum, suçun gerçekleştiği zamana bitişik/eş zamanlı kabul edilir.*⁴⁰

Bu açıklamalardan anlaşıldığına göre, Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed yargılamanın başından infazın gerçekleşmesi anına kadarki süreci bir bütün olarak değerlendirmektedirler. Dolayısıyla bu sürecin herhangi bir aşamasında ortaya çıkan yeni durumun suçla ilgili şüphe doğuracağı kesindir. Bunun ise sanık lehine yorumlanarak had gibi telafisi zor bir cezanın her türlü şüphe ve şaibeden ârî olarak uygulanması gerekir. Zira yukarıda da geçtiği üzere Hz. Peygamber hadlerin

38 Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 186; Merğînânî, *el-Hidâye*, I, 418; Kâsânî, *Bedâi'ü's-sanâi'*, VII, 132; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, III, 287; Bâbertî, *el-İnâye*, V, 406; Aynî, *el-Binâye*, VI, 449; İbn Nüceym, *el-Bahrur-râik*, V, 108; Cezîrî, *el-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erbea*, V, 147; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, VI, 127; Bilmen, *Istilâhât*, III, 287; Gâmidî, *Esbâbu sukûti'l-ukûbe*, s. 401; Bardakoğlu, "Hırsızlık", *DİA*, XVII, 391.

39 Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 187; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, II, 353; İbn Nüceym, *el-Bahrur-râik*, V, 13; Şelebî, *Hâşiye alâ Tebyini'l-hakâik*, III, 227.

40 Kâsânî, *Bedâi'ü's-sanâi'*, VII, 132; Gâmidî, *Esbâbu sukûti'l-ukûbe*, s. 401.

şüphelerle düşürülmesini emretmiştir.⁴¹ Bu yüzden bu görüşü benimseyen hukukçular hadler konusunda infazı, hüküm ile hükmün uygulanmasını birbirinden ayırmamak için yargılama kapsamında değerlendirmişlerdir.⁴²

Hanefî fakihlerinden İmam Züfer (ö. 158/775) ile Ebû Yusuf⁴³ (ö. 182/798) ise bu konuda farklı düşünmektedirler. Onlara göre had cezasına hükmedildikten sonra hırsızın çaldığı mala satın alma, hibe vb. herhangi bir yolla malik olması cezayı düşürmez. Çünkü hırsızlık suçu, hükmün verilmesiyle açığa çıkmış ve kesinleşmiştir. Bu sebeple hibe, satın alma gibi yollarla hırsızın çaldığı mala sahip olması, çalma fiilinin gerçekleştiği anda hırsızın o mal üzerinde mülkiyetin bulunduğunu ifade etmez. Dolayısıyla burada bir şüphenin varlığı da söz konusu değildir.⁴⁴

İmam Züfer ile Ebû Yusuf'un bu konudaki delilleri Safvân hadisidir.⁴⁵ Ancak infazı yargılamanın bir parçası olarak gören Hanefî hukukçular Safvân hadisini hüccet olarak kabul etmemişlerdir. Onlara göre rivayette yer alan “O, ona sadaka olsun (هو عليه صدقة)” sözündeki (هو) zamiriyle “çalınan mal” kastedilmiş olabileceği gibi “elin kesilmesi” de kastedilmiş olabilir. Elin kesilmesinin hibe edilmesi/bağışlanması, haddi düşürmez. Bazı rivayetlerde yer alan “elin kesilmesini hibe ettim” (وهبت القطع) şeklindeki ifadeler de buna delalet etmektedir. Aynı şekilde (هو) zamirini, çalınan malı hırsıza tasadduk ettim ya da hibe ettim, fakat onu teslim almadı şeklinde anlamak da mümkündür. O vakit el kesme cezası hibede kabz ile birlikte düşer.⁴⁶

Cessâs'ın (ö. 370/981) rivayetle ilgili geniş değerlendirmesini önemine binaen burada aktarmak istiyoruz. Cessâs, Tâhâvî'nin *el-Muhtasar*'ına yazdığı şerhte

41 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, V, 511; İbn Mâce, “Hudûd”, 5; Beyhâkî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, VIII, 31; Zeylai, *Nasbu'r-râye*, III, 343.

42 Merğînânî, *el-Hidâye*, I, 418; Kâsânî, *Bedâi'us-sanâi'*, VII, 91; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, II, 352.

43 Ebû Yusuf'tan nakledilen iki rivayetten birine göre ise bu durumda hırsızdan had cezası düşer. Bk. Kâsânî, *Bedâi'us-sanâi'*, VII, 132. Cessâs, Ebû Yusuf'un meşhur görüşünün had cezasının uygulanmayacağı yönündeki görüşü olduğunu kaydetmektedir. Bk. Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*, VI, 279.

44 Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 187; Merğînânî, *el-Hidâye*, I, 418; Kâsânî, *Bedâi'us-sanâi'*, VII, 132; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, II, 352; Bâbertî, *el-İnâye*, V, 406; Aynî, *el-Binâye*, VI, 449; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadir*, V, 406; Bilmen, *Istulâhât*, III, 287; Gâmidî, *Esbâbu sukûti'l-ukûbe*, s. 402.

45 Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 187; Kâsânî, *Bedâi'us-sanâi'*, VII, 132; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadir*, V, 406. Safvân hadisinin farklı tarikleri vardır. Burada onlardan sadece birinin metnini vermekle yetiniyoruz. **أَنَّهُ نَامَ فِي الْمَسْجِدِ وَتَوَسَّدَ رِءَاءَهُ فَأَخَذَ مِنْ تَحْتِ رَأْسِهِ فَبَجَاءَ بِسَارِقِهِ إِلَى النَّبِيِّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- فَأَمَرَ بِهِ النَّبِيُّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- أَنْ يُقَطَّعَ فَقَالَ صَفْوَانُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَمْ أَرِدْ هَذَا رِدَائِي عَلَيْهِ صَدَقَةٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- «فَهَلَّا قَبِلَ أَنْ تَأْتِيَنِي بِهِ»**. Bk. İbn Mâce, “Hudûd”, 28.

46 Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*, VI, 278-279; Kâsânî, *Bedâi'us-sanâi'*, VII, 132; Gâmidî, *Esbâbu sukûti'l-ukûbe*, s. 402-403.

yukarıda geçen Safvân hadisinde (قد وهبتُ له/ona bağışladım) denildiği halde Hz. Peygamber hırsızın elin kesilmesini emretmiştir. Bu, hükmün sabit olmasından sonra el kesme cezasının düşmeyeceği hususunda delildir diyenlere, cevap mahiyetinde şunları söylemektedir: “Safvân hadisinin lafızları muhtelefun fihtir (yani lafızlar üzerinde ittifak yoktur). Bazı rivayetlerde (هبة لي); bazılarında (لا تقطعه يا رسول الله); bazı rivayetlerde de (أنا أعفو عنه); (أنا أبيع منه) ibareleri yer almaktadır. Bize göre bunların hiçbirisi elin kesilmesi hususunda delil değildir. Bize göre ancak, hırsızın çaldığı mal üzerinde mülkiyetinin meydana gelmesi el kesme cezasını düşürür. Bu haber ise aramızda ihtilafın olduğu bir konuda yeterince açık değildir. Bu hadis, bu lafızlardan hangisiyle sabit olursa olsun bize göre el kesme cezasını yine de düşürmez. Çünkü çalınan malın sahibi hırsıza (السرقة لك الهبة/Malı sana bağışladım); (عفوت عنك/Seni affettim); (أبيعك/Sana sattım) derse bunlarla el kesme cezası düşmez. Ancak (وهبه له فقبله السارق وقبضه إذا) ona hibe eder, hırsız da kabul edip, teslim alırsa ya da (يقبل البيع فيملكه/ona satar, hırsız da satın almayı kabul edip mülkiyetine geçirirse) el kesme cezası düşer. Bu hadiste ise bununla ilgili bir bilgi yoktur. Ayrıca Safvân hadisinin bazı tariklerinde onun ridasını (palto/aba) alıp oradan ayrıldığı ifadesi yer almaktadır. Bu da hırsızın o mala malik olmadığına delalet etmektedir. Hz. Peygamber’in (فَهَلَّا قَبِلَ أَنْ تَأْتِيَنِي بِهِ) sözü hibenin sahih olmadığına ve hırsız için mülkiyetin de sabit olmadığına delildir denilecek olursa, ona şöyle cevap verilir: Bize göre bu sözün manası ‘el kesme talebinde bulunmayıp suçu gizleseydin, onu şikayet etmeyip kusurunu örtseydin ya!’ demektir. Böyle yapmak bize göre malı çalınan kimse için menduptur.”⁴⁷

Cessâs’ın rivayetle ilgili bu değerlendirmelerinden hareketle, Hanefilerin hükmün sabit olmasından sonra henüz infaz gerçekleşmeden ortaya çıkan yeni durumlar sebebiyle had cezasının sakit olup olmayacağı hususunda mezkur hadisin yeterince açık olmadığı gerekçesiyle delil olarak kabul edilmediği söylenebilir. Ayrıca Hanefî fakih ve muhaddislerinden Tahâvî (ö. 321/933) de rivayetle ilgili değerlendirmesinde senedde yer alan Safvân’ın kız kardeşinin oğlu Humeyd’in bilinen (maruf) bir kimse olmadığını, bu babda bu hadisi ondan başka kimsenin nakletmediğini kaydetmektedir.⁴⁸ Yine Zeylaî de muhaddis İbnü’l-Kattân’ın (ö. 628/1231) hadisin senedinde yer alan Urzûmî’nin metruk olduğunu, bu sebeple rivayeti zayıf addettiğini nakletmektedir.⁴⁹

47 Cessâs, *Şerhu Muhtasri’t-Tahâvî*, VI, 278-279.

48 Tahâvî, *Şerhu Müşkili’l-âsâr*, VI, 161.

49 Zeylaî, *Nasbu’r-râye*, III, 370.

Hırsızlık suçunun mahkemeye intikal etmesinin akabinde mal sahibinin cezanın infazı gerçekleşmeden önce dava talebini geri çekmesi yani husumetten vazgeçmesi durumunda da had cezası sakıt olur. Çünkü hırsızın doğru söylüyor olması ihtimali göz önüne alındığında sırf iddiada bulunmasıyla şüphe sabit olur. Şüphe ise hadleri düşürür.⁵⁰ Mesela suç, ispat vasıtalarından şahitlik ya da ikrar yoluyla sabit olup, hırsızın elinin kesilmesine hükmedildikten sonra malı çalınan kimse, ‘*bu mal onundur*’, ‘*ben ona emanet vermiştim, o malımı çalmadı*’, ‘*şahitlerim yalan söyledi*’, ‘*o geçersiz bir ikrarda bulundu*’ gibi hırsız lehine birtakım ifadeler kullansa, had cezası hırsızdan düşer. Çünkü mal sahibinin davası sona ermiştir. Oysa davanın, cezanın infazı tamamlanıncaya kadar sürdürülmesi gereklidir. Had cezalarında hükümden sonra, henüz infaz gerçekleşmeden önce ortaya çıkan durum, suçun/sebebin kendisiyle eş zamanlı olarak gerçekleşmiş kabul edileceğinden, had cezası sakıt olur.⁵¹

Allah hakkı olan had cezalarında hüküm, ancak infaz ile tamamlanır. Çünkü uygulama, hükmün tamamlayıcı bir unsuru olup, hâkime aittir. Hakimin görevi ya hak sahibine hakkını bildirmek ya da hakkını almasının yolunu açmaktır. Allah hakkında ise böyle bir şey düşülemez. Bu nedenle Allah haklarında dikkate alınan, cezayı O’nun adına uygulamaktır. Bu ise yalnızca hüküm vermekle tamamlanmayıp, hükmü uygulamakla tamamlanır. Dolayısıyla hüküm, uygulamayla tamamlanmadan önce tanıklardan biri döndüğünde bu, dava henüz karara bağlanmadan dönmek demek olur.⁵²

Hırsızlık suçunda had cezasının uygulanabilmesi için diğer şartların yanı sıra çalınan malın değerinin nisaba ulaşması gerekir. Şayet çalınan malın kıymeti hırsızlık anında nisaba ulaşır, fakat hüküm verilip infaz gerçekleşmeden nisabın altına inerse bu durumda da had cezası düşer. Çünkü diğer şartlarda olduğu gibi çalınan malın değerinin nisaba ulaşma şartı infaz esnasında da aranan şartlardandır.⁵³ Görüldüğü gibi infazın yargılamanın bir parçası olduğu görüşünü kabul edenlere göre hırsızlık suçunda haddin ikame edilebilmesi için aranan malın değerinin nisap miktarına ulaşmış olması koşulu yargılama sürecinin başından infaz gerçekleştirilinceye kadar varlığını devam ettirmesi gerekir. Aksi takdirde

50 Merğînâni, *el-Hidâye*, I, 418; Kâsânî, *Bedâi’u’s-sanâi’*, VII, 91, 132; Mevslî, *el-İhtiyâr*, II, 352-353; Bâbertî, *el-Înâye*, VI, 441; Zeylâi, *Tebyînü’l-hakâik*, III, 227; İbn Nüceym, *el-Bahru’r-râik*, V, 108.

51 Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 186; Kâsânî, *Bedâi’u’s-sanâi’*, VII, 90, 131; Zuhaylî, *el-Fikhu’l-İslâmî*, VI, 126; Bilmen, *Istılâhât*, III, 287.

52 Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 48, 169; Kâsânî, *Bedâi’u’s-sanâi’*, VII, 90-91.

53 Merğînâni, *el-Hidâye*, I, 418; Bâbertî, *el-Înâye*, V, 407; İbn Nüceym, *el-Bahru’r-râik*, V, 108. Züfer ve İmam Muhammed’e göre malın kıymeti hükümden sonra nisabın altına düşse bile had cezası yine de uygulanır. Bk. Merğînâni, *el-Hidâye*, I, 418.

infaz esnasında malın değeri nisabın altına düşerse; bu durum, hırsızlık fiilinin gerçekleştiği anda var kabul edileceği için suçluya had cezası uygulanamaz, bunun yerine ta'zir cezası tatbik edilir.⁵⁴

Hırsızlık suçunun ikrarla sabit olması durumunda fâilin infazdan önce bu ikrarından rücu etmesi de fâilden had cezasını düşürür. Çünkü ikrardan dönme suçun sübutu hakkında şüphe meydana getirir. Şüphenin var olması durumunda ise her ne kadar mal ile ilgili sorumluluk hüküm devam etse de, had cezası düşer.⁵⁵

Görüldüğü üzere infazı yargılamanın bir parçası kabul edenler, yargılamanın ancak verilen hükmün uygulanmasıyla tamam olacağı görüşündedirler. Onlar, “*Hadleri şüphelerle düşürünüz*” hadisinin çerçevesini hükümden öncesiyle sınırlı tutmayıp, infazın gerçekleştirilmesine kadar genişletmişlerdir. Şöyle ki, hüküm kesinleşmiş olsa bile, infaz gerçekleşmeden suç ya da ispat vasıtalarıyla ilgili şüphe doğurabilecek her türlü sebebi dikkate almışlar, bunun hükmün uygulanmasını engelleyeceği yaklaşımını benimsemişlerdir. Bu görüşü benimseyenlerin amacı, Allah hakları kapsamında değerlendirilen ve cezası Şârî tarafından belirlenmiş olan hırsızlık suçunun cezasının uygulanmaması değil; aksine sonucu oldukça ağır olan bir cezanın infazında zihinlerde hiçbir şüphe ve soru işaretinin kalmamasını sağlamaktır. Nitekim bu düşüncenin yansımalarını hırsızlık suçunda görmek mümkündür.

O halde bu kuralın hırsızlık özelinde uygulama alanını özetlemek gerekirse,

- i. Çalınan malın bir şekilde fâilin mülkiyetine geçmesi,
- ii. Şehadet ve ikrardan rücu,
- iii. Şahitlerde şehadeti ifa etmeye engel durumların zuhur etmesi,
- iv. İnfaz anında çalınan malın nisap miktarının altına düşmesi durumlarında kural gereği hırsızlık haddi suçludan düşer.

2.1.2. Zina Suçunda

İnfazın yargılamanın bir parçası olduğu görüşünü savunan Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre zina suçunda dava mahkemeye intikal ettikten sonra hakimin verdiği hükmün infazı gerçekleştirilmeden ortaya çıkan bazı yeni durumlar zina cezasının ikame edilmesine engel teşkil eder.

54 Osmanlı uygulamasında suçun unsur ve ispat şartlarındaki eksiklikten dolayı hırsızlık had cezasının ta'zir cezalarına dönüştüğüne dair örnekler için bk. Koç, *Osmanlı Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları*, s. 65-75.

55 Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 182; Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, VII, 90, 131; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, VII, 47; Zuhayli, *el-Fıkhul-İslâmî*, VI, 126.; Bardakoğlu, “Hırsızlık”, *DİA*, XVII, 391; Özen, “İnfâz”, *DİA*, XXII, 290. İmam Şâfiî, bir kimse zina yaptığına veya içki içtiğine ya da hırsızlık yaptığına dair ikrar da bulunsa sonra da bu ikrarından dönse, infaza başlanmadığı sürece ricatını kabul ederim demiştir. Bk. Şâfiî, *el-Ümm*, VII, 151.

Hanefî mezhebine göre, zina suçunda şahitlerin hükmün tatbikinden önce tanıklıktan vazgeçmeleri zanlıdan had cezasını düşürür.⁵⁶ Çünkü şahitlerin hükmün ifasından önce tanıklıktan rücu etmeleri doğruya da yalana da hamledilebileceği için şüphe meydana getirir. Şüphenin varlığı ise yukarıda zikredilen hadisin bir gereği olarak hükmün uygulanmasına engel teşkil eder.⁵⁷ Şahitler, hükümden önce ya da hükümden sonra cezanın infazından önce tanıklıklarından rücu ederlerse Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'un son görüşüne göre hepsine had cezası uygulanır.⁵⁸ Çünkü hüküm verildikten sonra henüz infaz gerçekleşmeden tanıklardan birisinin dönmesi, şüphe bulunduğu düşen konularda, hüküm verilmeden dönmek gibidir. Şüpheyle birlikte kesinleşen (alacak davası gibi) konularda ise hükmün infazından sonra dönmek gibidir. Bu yüzden bir kimsenin zina yaptığına şahitlik edenler birisinin hüküm verildikten sonra tanıklıktan dönmesi, hüküm verilmeden önce dönmesi gibi kabul edildiğinden şüphe had cezasını sanıktan düşürür.⁵⁹ İmam Züfer ve İmam Muhammed'e göre ise hüküm kesinleştikten sonra şahitlikten rücu edildiğinde sadece tanıklıktan dönenlere *kazf* cezası tatbik edilir.⁶⁰ Malikî mezhebindeki meşhur görüşe göre ise şahitlerden birisi hükümden önce dönerse hepsine; hükümden sonra dönerse sadece rücu edene *kazif* haddi uygulanır. Bununla birlikte şahitlerden birisinin hükümden sonra tanıklıktan rücu etmesi, zina haddinin infazına engel teşkil etmez. Çünkü şahitlikten ric'at, hükmün kesinleşmesinden sonra ortaya çıkan bir durumdur. Bu ise hükmün uygulanmasına mani değildir.⁶¹

Hanefî hukukçulara göre zina suçunun şahitlerle sabit olması halinde, infaz esnasında tanıkların hazır bulunmaları ve recme ilk onların başlaması şarttır.⁶² Eğer şahitler recme başlamaktan imtina ederlerse failden had düşer. Çünkü bu şahitlikten rücu ettiklerine delalet eder. Aynı şekilde infazdan önce şahitler ölür ya da kaybolursa suçun ispat unsurları tam olmadığı için had cezası sakıt olur. Ayrıca tanıklardan bazılarının irtidat etmeleri, kör, dilsiz, fâsık olmaları, muhsan

56 Kudûrî, *el-Muhtasar*, s. 196; Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, VII, 91; Zeylai, *Tebyinü'l-hakâik*, III, 193; Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, II, 383; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadîr*, V, 225; *el-Fetava'l-Hindiyye*, II, 161; Haskefî, *ed-Dürü'l-muhtâr*, s. 311; Bilmen, *Istîlâhât*, III, 249.

57 Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, VII, 91; Zeylai, *Tebyinü'l-hakâik*, III, 193; Bilmen, *Istîlâhât*, III, 249.

58 Kudûrî, *el-Muhtasar*, s. 196; Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 48; *el-Fetava'l-Hindiyye*, III, 510; Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, II, 383; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, VII, 51.

59 Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 47; Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, VII, 91.

60 Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 48; Zeylai, *Tebyinü'l-hakâik*, III, 193; *el-Fetava'l-Hindiyye*, III, 510; Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, II, 383; Şeyhizâde, *Mecma'u'l-Enhâr*, II, 357.

61 Haraşi, *Şerhu'l-Haraşi alâ Muhtasarı Halil*, VII, 221.

62 Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, VII, 86; Bâbertî, *el-Înâye*, V, 401; Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, II, 379; İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik*, V, 34.

olma vasfını veya aklî melekelerini yitirmeleri gibi hallerde de şahitlik ehliyetini kaybetmiş olduklarından had cezası uygulanamaz. Bunların hükmün sabit olmasından önce ya da sonra meydana gelmesi arasında fark yoktur. Çünkü hadlerde infaz yargılamanın bir parçasıdır. Hükmün infazından önce şahitlikten geri dönmek, hüküm verilmeden önce rüçü etmek gibidir.⁶³ Diğer mezheplere göre ise şahitlerin infaz anında hazır bulunmaları şart değildir. Şâfiî ve Hanbelîlere göre müstehap iken; Mâlikîlere göre ne vâcib ne de müstehaptır.⁶⁴

Özellikle Hanefîlerin cezanın ispatı için şahitlik şart ve nisabını yargılamanın başından infaz anına kadar gerekli görmeleri, recm cezasının uygulanması esnasında tanıkların hazır bulunmalarını ve aktif görev almalarını istemeleri, suçun ispatıyla ilgili ortaya çıkabilecek her türlü şüphe ve şaibenin bertaraf edilmesine yönelik bir tedbirdir. Bu yaklaşımlarının temelinde, Hz. Peygamberin “*Had cezalarını elinizden geldiğince düşürünüz. ... Müslüman için bir çıkış yolu bulduğunuzda ondan had cezasını düşürünüz*”⁶⁵ hadisi bulunmaktadır.⁶⁶

Zina suçunun farklı meclislerde yapılan ikrarlarla sabit olması durumunda failin ister infazdan önce ister infaz anında sözle ya da fiille (kaçarak) ikrarından rüçü etmesiyle, suçlu ikrarından dönmüş kabul edilir ve kendisine had cezası uygulanmaz.⁶⁷ Mâiz hadisesinde Hz. Peygamberin “*Keşke onu bıraksaydınız*”⁶⁸ şeklindeki sözleri ikrarla sabit olmuş zina suçunda infazın yargılamanın bir parçası olduğuna delalet etmektedir.⁶⁹

63 Serahsî, *el-Mebsût*, VII, 56-57; İbn Mâze, *el-Muhîtü'l-burhânî*, VIII, 526; Kâsânî, *Bedâi'ü's-sanâi'*, VII, 86-87; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, II, 353; Zeylâi, *Tebyinü'l-hakâik*, III, 188, 193; Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, II, 379; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadîr*, V, 227; İbn Nuceym, *el-Bahrü'r-râik*, V, 13; *el-Fetava'l-Hindiyye*, II, 161; Haskefî, *ed-Dürri'l-muhtâr*, s. 307; Mahmûd Hamza Efendi, “Tenbihü'l-havâs”, 8^a; Cezîrî, *el-Fıkhu ale'l-mezâhibi'l-erbea*, V, 61; Gâmidî, *Esbâbu sukûti'l-ukûbe*, s. 500; “İstifa”, *el-Mevsû'atü'l-fıkhiyye*, IV, 147; Özen, “İnfâz”, *DİA*, XXII, 290; Arı, *Şam Müftüsü Mahmûd Hamza Efendi ve Cezaların İnfazına İlişkin Görüşleri*, s. 66. Kâsânî, Ebû Yusuf'tan nakledilen iki rivayetten birine göre de had cezası düşer. Bk. Kâsânî, *Bedâi'ü's-sanâi'*, VII, 86.

64 Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir*, XI, 58; Beğavî, *et-Tehzib*, VII, 326; Râfiî, *el-Azîz şerhü'l-Vecîz*, XI, 156; “İstifa”, *el-Mevsû'atü'l-fıkhiyye*, IV, 147.

65 İbn Abdurrezzâk, *el-Musannef*, 10, 166; Tirmizî, “Hudûd”, 2; İbn Mâce, “Hudûd”, 5; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, IX, 192; Dârekutnî, *es-Sünen*, III, 84; Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 426.

66 Bardakoğlu, “Hırsızlık”, *DİA*, XVII, 391.

67 Kudûrî, *el-Muhtasar*, s. 196; Kâsânî, *Bedâi'ü's-sanâi'*, VII, 90; Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, II, 382; Haskefî, *ed-Dürri'l-muhtâr*, s. 307; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, VI, 12-13; Özen, “İnfâz”, *DİA*, XXII, 290. İmam Şâfiî infaza başlanmadığı sürece zina suçunda failin ikrarından dönmesini kabul edeceğini söylemiştir. Bk. Şâfiî, *el-Ümm*, VII, 151.

68 İbn Abdurrezzâk, *el-Musannef*, VII, 322; İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, X, 71; Ebû Dâvud, “Hudûd”, 24; Tirmizî, “Hudûd”, 5; İbn Mâce, “Hudûd”, 9.

69 Osmanlı ceza hukukunda ikrarla sabit olmuş zina haddi örnekleri için bakınız. Koç, “Osmanlıda Ölüm Cezası Verilen Zina, Hırsızlık, Öldürme ve Yaralama Suçları”, *İHAD*, Sy. 33, s. 274.

Yukarıda zikredilenlerin yanı sıra zina hadisesi mahkemeye intikal edip, had cezasının kesinleşmesinden sonra yargılamayı yapan hakimin ölmesi ya da görevden alınması (azli) hallerinde de infaz gerçekleşmediği için yargılama süreci tamamlanmamış kabul edilir. Bu yüzden had cezasının infazı gerçekleştirilemez. Davaya bakması için yeni atanan hâkim ise, eldeki mevcut delillere istinaden selefî tarafından verilen daha önceki hükmü uygulayamaz. Bu hâkimin yargılamayı o anki mevcut delilleri dikkate alarak yeniden yapması gerekir. Çünkü zina suçunda infaz yargılamanın bir parçasıdır. İnfaz gerçekleşmemişse ortaya çıkan yeni durum şüphe doğuracağı için önceki hâkim tarafından verilen had cezasını uygulama imkanı kalmaz.⁷⁰

Görüldüğü gibi infazın yargılamanın bir parçası olduğunu kabul edenlere göre, hüküm verilip henüz infaz gerçekleşmeden gerek suçun ispatıyla gerek yargılamayı yapan hakimle ilgili ortaya çıkan ve doğrudan hükümle ilgili olan yeni durumlar zina haddinin uygulanmasına etki etmekte ve cezanın infazına engel olmaktadır.⁷¹

2.1.3. İçki İçme Suçunda

İnfazın yargılamanın bir parçası olduğuna dair örnekleri içki içme suçunun cezasında da görmek mümkündür. Hırsızlık ve zina suçlarında olduğu gibi halis Allah hakkı olan içki içme suçlarında da hükümden sonra infaz gerçekleşmeden ortaya çıkan yeni durumlar had cezasını düşürür. Mesela bir kimsenin sarhoşluk verici içecekleri içtiğine dair şahitlerin tanıklığıyla suçun sabit olması halinde hüküm verilip infaz gerçekleşmeden şahitler tanıklıktan vazgeçerlerse artık had cezası icra edilemez.⁷² Suçlu hakkında hüküm sabit olup henüz infaz edilmeden şahitlerin akıl sağlığını yitirmeleri, bunamaları (ateh hali), herhangi bir sebepten ötürü kendilerine had cezası tatbik edilmesi gibi tanıklık ehliyetini kaybetmelerine sebep bir durumun ortaya çıkması ya da şahitlerden birisinin ölmesi suçun sabit olması noktasında şüphe doğuracağı için had cezasının uygulanması mümkün olmaz.⁷³ Bunun yanı sıra sarhoş hakkında hakim had cezasına hükmedip, cezanın

70 Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 85; Haskefî, *ed-Dürrü'l-muhtâr*, s. 307; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, VII, 15; Cezîrî, *el-Fikhu ale'l-mezâhibi'l-erbea*, V, 61; Bilmen, *Istilâhât*, III, 225.

71 Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 47.

72 Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 120; Bâbertî, *el-İnâye*, VII, 399; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadir*, VII, 399; Bilmen, *Istilâhât*, III, 257-258.

73 Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 120; Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi*, VII, 91; Bâbertî, *el-İnâye*, VII, 399; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadir*, VII, 399; Bilmen, *Istilâhât*, III, 258.

bir kısmı infaz edildikten sonra suçlu kaçsa, ceza zaman aşımına uğradıktan sonra yakalansa had cezalarında infaz yargılamanın bir parçası olduğu için cezanın kalan kısmı kendisine uygulanmaz.⁷⁴ Aynı şekilde suçun ikrarla sabit olması durumunda eğer içkinin kokusu gitmişse bu durumda Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'a göre had cezası verilmez. İmam Muhammed'e göre ise had uygulanır.⁷⁵ Aynı şekilde koku ya da sarhoşluk halinin kaybolmasından sonra şahitler tanıklık ederlerse Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf İbn Mes'ud'un "Eğer şarabın kokusu var ise onlara celde vurunuz" görüşünü esas alarak fâile had uygulanmayacağını söylemişlerdir. Çünkü zamanaşımı şehadetin kabulüne engeldir.⁷⁶ İmam Muhammed ise yine de had cezasının tatbik edileceğini söylemiştir. Ona göre zina haddinde olduğu gibi içki haddinde de zaman aşımı cezayı düşürücü bir sebep değildir.⁷⁷

İçki içme suçunda zamanaşımı süresi Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'a göre şarap kokusunun yok olmasına kadar iken;⁷⁸ İmam Muhammed'e göre bir aydır. Bundan sonra o kimse aleyhine şahitlik edilse ya da kendisi suçunu ikrar etse had cezası verilmez.⁷⁹ Çünkü zina, içki içme ve hırsızlık suçları sırf Allah haklarındandır. Bu yüzden ikrardan sonra rücû etmek sahih olup, zamanaşımı da haddin uygulanmasına engeldir. Kazf haddinde ise iftiraya maruz kalan kimseden utancı giderme zorunluluğu bulunduğu için kul hakkı bulunmaktadır. Bundan dolayı ikrardan sonra rücû etmek sahih değildir. Zamanaşımı ise kul hakları konusunda cezayı düşürücü bir etkiye sahip değildir.⁸⁰

Yukarıda da görüldüğü gibi infazın yargılamanın bir parçası/tamamlayıcısı olduğu görüşünü benimseyenlere göre içki içme suçunda hüküm verildikten sonra ceza uygulanmadan tanıkların şahitlikten dönmeleri, akıl sağlığını yitirmeleri, bunamaları, kendilerine had cezası tatbik edilmesi, şahitlerden birinin ölmesi gibi ehliyeti ortadan kaldıran bazı durumların ortaya çıkması suçun ispatıyla ilgili şüphe meydana getireceği için hükmün infazına engel olmaktadır. Aynı şekilde

74 Kâsânî, *Bedâi'us-sanâi'*, VII, 90; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, V, 34; Mahmûd Hamza Efendi, "Tenbihü'l-havâs", 8^a; Arı, *Şam Müftüsü Mahmûd Hamza Efendi ve Cezaların İnfazına İlişkin Görüşleri*, s. 67-68.

75 Osmanlı ceza hukuku uygulamasında ikrarla sabit olan içki içme suçuna had uygulanması örnekleri için bk. Koç, *Osmanlı Hukukunda Ta'zîr Suç ve Cezaları*, s. 136.

76 Merğînânî, *el-Hidâye*, I, 398-399; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadîr*, V, 302-303; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, V, 34.

77 Merğînânî, *el-Hidâye*, I, 398-399; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadîr*, V, 302-303; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, V, 34.

78 İbn Nüceym Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'un içki içme suçunda zaman aşımı süresinin takdirini hakimnin bıraktıklarını söylemiştir. Bk. İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, V, 34.

79 Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 171; Merğînânî, *el-Hidâye*, I, 394; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, V, 34.

80 Merğînânî, *el-Hidâye*, I, 394; Kâsânî, *Bedâi'us-sanâi'*, VII, 90; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, V, 34; Haskefi, *ed-Dürü'l-muhtâr*, s. 312; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, VII, 47.

-her ne kadar süresi ile ilgili ihtilaf olsa da- suçun zamanaşımına uğramasının da had cezası üzerinde düşürücü bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu konuda zina ve hırsızlık suçlarında hükmün kesinleşmesinden sonra infaz gerçekleşmeden ortaya çıkan durumların hükme etki etmeyeceği düşüncesinde olan Ebû Yusuf'un içki içme suçunun cezası konusunda cumhurdan ayrılarak Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed ile aynı görüşü benimsediği görülmektedir. Bu da dikkati çeken bir husustur.

3.2. Hadlerde İnfazı Hükmün Parçası Kabul Etmeyen Görüş

Hanefî fakihlerinden İmam Züfer ve Ebû Yusuf'un da aralarında bulunduğu fukahanın cumhuruna göre had suçlarında infaz yargılamanın bir parçası değildir. Ondan ayrı, müstakil bir süreçtir.⁸¹ İmam Şâfiî'ye (ö. 204/820) göre haddin infazından önce hakimin hükmünü açıklaması, hükmün infazı gibidir.⁸² Bu yüzden hakim tarafından verilen hüküm, herhangi bir sebepten ötürü infaz edilmemişse Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'in dediği gibi yargılama geçersiz sayılmaz. Çünkü infaz, yargılamanın neticesinde verilen hükmü uygulama anlamında kendi başına ayrı bir prosedürdür. Dolayısıyla yargılama sürecini ayrı, verilen hükmü infaz sürecini ayrı değerlendirmek gerekir.

Bu görüşü benimseyen çoğunluğun delili hırsızlık cezasını belirleyen ayetin⁸³ genel nitelikli oluşu ve Safvân hadisesidir.⁸⁴ Hadis kaynaklarında rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber Safvân'ın ridasını çalan hırsızın elinin kesilmesine hükmedince, "Ey Allah'ın Rasulü! Ben böyle olmasını istemedim; benim ridâm ona sadaka olsun" demesine karşılık Hz. Peygamber "Bunu bana gelmeden önce yapsaydın ya"; rivayetinin bir başka tarikinde ise "Cezayı aranızda kaldırın. Suç mahkemeye intikal ettikten sonra onu affedeni Allah affetmez"⁸⁵ şeklinde cevap verdiği görülmektedir.⁸⁶ Bu hadisi delil olarak alan cumhur fukahaya göre Hz. Peygamberin bu

81 Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 187; Merğînânî, *el-Hidâye*, I, 418; Kâsânî, *Bedâi'ü's-sanâi'*, VII, 132; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, II, 352; Bâbertî, *el-İnâye*, V, 406; Aynî, *el-Binâye*, VI, 449; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadîr*, V, 406; Bilmen, *Istülâhât*, III, 287; Gâmidî, *Esbâbu sukûti'l-ukûbe*, s. 402; Bardakoğlu, "Hırsızlık", *DİA*, XVII, 391.

82 Şâfiî, *el-Ümm*, VI, 131.

83 Mâide, 5/38.

84 Kâdî Abdülvehhâb, *el-İşrâf alâ nüketi mesâilî'l-hilâf*, II, 945; Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 187; Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir*, XIII, 302; Kâsânî, *Bedâi'ü's-sanâi'*, VII, 132; İbn Kudâme, *el-Muğni*, IX, 128-129; İbn Abdilber, *el-İstizkâr*, VII, 543; Desûkî, *Hâşiye*, IV, 336; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadîr*, V, 406; Gâmidî, *Esbâbu sukûti'l-ukûbe*, s. 402.

85 Dârimî, *es-Sünen*, III, 204. Rivayet farklı bir lafızla *Nasbu'r-râye*'de de geçmektedir. Bk. Zeylai, *Nasbu'r-râye*, III, 370.

86 Ebû Dâvûd, "Hudûd", 15; İbn Mâce, "Hudûd", 28.

cevabı, mürafaadan önce mülkiyetin gerçekleşmesi durumunda had cezasının düşeceğine; sonrasında ise hiçbir şekilde düşmeyeceğine açıkça delalet etmektedir.⁸⁷ Çünkü hırsızın çaldığı mala, hibe ya da sadaka yoluyla malik olması had cezası kesinleştikten sonradır. Bu da cezanın infazına engel değildir.⁸⁸

Yukarıda ifade edildiği üzere Hanefî hukukçular rivayetteki (هو) zamirinin farklı anlamlara hamledilebilir olmasından dolayı bu rivayetle amel etmemişlerdir. Ancak Çağdaş hukukçulardan Gâmidî, Hanefîlerin (هو) zamirinin elin kesilmesinin bağışlanması şeklinde de anlaşılabilceği yönündeki yaklaşımlarını doğru bulmadığını; zira rivayetin farklı tariklerinde Safvân'ın “ona sattım ve ödemesi için de mühlet verdim”⁸⁹ şeklindeki sözlerinin, (هو) zamiriyle elin kesilmesinin kastedilmiş olması ihtimalini ortadan kaldırdığını belirtmektedir.⁹⁰ Ayrıca son devir muhaddislerinden Nâsirüddîn el-Elbânî (ö. 1999) de Safvân hadisini sahih olarak nitelemektedir.⁹¹

İnfazın yargılamadan ayrı bir prosedür olduğu düşüncesini benimseyen fukaha çalma anında hırsız açısından mülkiyetin var olup olmadığını dikkate almışlardır. Çalma esnasında malın mülkiyeti hırsıza ait olmadığına göre hırsızlık suçu, işlendiği anda şüpheye yer bırakmaksızın tamamlanmıştır. Hâkimin huzurunda ise sadece ortaya çıkmış, hâkim de had cezasına hükmetmiştir. Şayet sonradan ortaya çıkan ârizî durumum yani mülkiyetin hırsızlık anında var olduğu kabul edilse bile, hırsızlık suçunun işlendiğinde yine şüphe yoktur. Bu yüzden hırsıza had cezası icra edilir. Nitekim Safvân hadisesinde had cezasına hükmedilince Safvân ridasını/paltosunu hırsıza tasadduk etmiş; ancak Hz. Peygamber bunu kabul etmeyerek cezanın infazını emretmiştir.⁹² Had cezasına hükmedildikten sonra ortaya çıkan mülkiyet iddiasının suçun sabit olması hususunda herhangi bir şüphe oluşturmadığı bu yüzden infaza engel teşkil etmediği görülmektedir.

İnfazın yargılamanın bir parçası olmadığı noktasında diğer Hanefî fakihlerinden İmam Züfer ve Ebû Yusuf da cumhurla aynı gerekçeleri paylaşmaktadırlar. Onlara göre Safvân hadisi, hibenin hükümden önce olması durumunda cezayı

87 Kâdî Abdülvehhâb, *el-İsrâf*, II, 945; Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebir*, XIII, 302.

88 Müzenî, *el-Muhtasar*, VIII, 263-264 (*el-Ümm* ile birlikte); Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebir*, XIII, 302-303; İbn Kudâme, *el-Muğni*, IX, 126, 129; İbn Abdülber, *el-İstizkâr*, VII, 543; Desûkî, *Hâşiye*, IV, 336; Gâmidî, *Esbâbu sukûti'l-ukûbe*, s. 397, 402.

89 Ebû Dâvud, “Hudûd”, 14; Nesâî, “Kat’u’s-Sârik”, 5; Beyhâkî, *es-Sünenü'l-kübra*, VIII, 265 (أَنَا أَبِيعُهُ وَأَنْبَسْتُهُ تَمَنِّهَا).

90 Gâmidî, *Esbâbu sukûti'l-ukûbe*, s. 404.

91 Elbânî, *Sahih Sünen İbn Mâce*, II, 332 (Hadis no: 2119).

92 Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebir*, XIII, 302; Cezîrî, *el-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erba*, V, 147-148; Bilmen, *Istılâhât*, III, 287; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, VI, 127.

düşüreceğine; sonra ise düşürmeyeceğine delalet etmektedir. Hibe, satın alma, miras vb. yollarla ortaya çıkan bir mülkiyet ya da şüphesinin yargılamadan sonra olması hükme etki etmez, dolayısıyla had hükmü infaz edilir. Çünkü hırsızlık suçu işlenme ve ortaya çıkma bakımından tamamlanmıştır. Bu sebeple hibe, satım gibi yollarla hırsızın çaldığı mala sahip olması, çalma fiilinin gerçekleştiği anda hırsızın o mal üzerinde mülkiyetinin bulunduğunu açıklamaz. Bu yüzden bir şüphenin varlığından da bahsedilemez.⁹³

Yukarıda olduğu gibi hırsız başkasının malını çaldığını ikrar etse ya da suç şahitler vasıtasıyla sabit olsa, daha sonra çalınan malın sahibi bu ikrarı yalanlasa ya da tanıkların şahitliğini reddetse hırsıza had cezası tatbik edilir. Mal sahibinin hırsızın ikrarını yalanlaması ya da delili/tanıkları reddetmesi cezanın infazına mani değildir.⁹⁴ Aynı görüşü benimseyen Mâlikî hukukçular hırsızın suçunu ikrar etmesi durumunda mal sahibi onu yalanlarsa, bu cezayı düşürmez; ancak mal hırsıza ait olur demişlerdir.⁹⁵

Bir diğer husus da çalınan malın kıymeti hırsızlık esnasında nisaba ulaşır; infaz öncesinde nisabın altına düşerse, Şâfiî fakihlerinden Müzenî'ye (ö. 264/878) göre bu konudaki ölçü çalınma esnasındaki malın kıymetidir. Hükümden sonra nisabın düşmesi cezanın uygulanmasına engel değildir.⁹⁶ Bu, aynı zamanda Hanefî fakihlerinden İmam Züfer, İmam Muhammed ve İmam Şâfiî'nin görüşüdür.⁹⁷

Bu görüşü benimseyenlerin zina suçunun cezası hakkında da aynı düşünceyi benimsedikleri görülmektedir. Zina suçu şahitlerle sabit olduktan sonra şahitlerden biri hüküm verildikten sonra tanıklıktan rücu etse sadece o kazif haddine çarptırılır. Çünkü haddin uygulanması hükmün verilmesi gibidir. Hüküm verildikten sonra şahitlerin tamamının ya da bazılarının şahitlikten rücu etmesi hükmü ortadan kaldırmaz.⁹⁸ Aynı şekilde zina suçu şahitlerle sabit olup hüküm verilmeden şahitlerden bazıları ölse ya da kaybolsa, bu kimselerin şahitliğine dayanılarak hüküm vermek caizdir. Çünkü onlardan ölen ya da kaybolanların tanıklıktan rücu etme ihtimalleri şüphe meydana getirmez.⁹⁹

93 Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 187; Kâsânî, *Bedâi'ü's-sanâi'*, VII, 132; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, II, 352; Bâbertî, *el-İnâye*, VI, 449; Aynî, *el-Binâye*, V, 406; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadir*, V, 406.

94 Desûkî, *Hâşiye*, IV, 336.

95 Haraşî, *Şerh*, VIII, 95; Gâmidî, *Esbâb sukûti'l-ukûbe*, s. 398.

96 Müzenî, *el-Muhtasar*, VIII, 263-264; Rûyânî, *Bahrü'l-mezheb*, XIII, 72.

97 Müzenî, *el-Muhtasar*, VIII, 263-264; Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir*, XIII, 300; Rûyânî, *Bahrü'l-mezheb*, XIII, 72; Merğînânî, *el-Hidâye*, I, 418.

98 Buhûtî, *Keşşâfü'l-kıma'*, V, 87.

99 Buhûtî, *Keşşâfü'l-kıma'*, V, 87.

Had hükmünün verilmesinden sonra ikrardan dönmenin hadleri düşürmeyeceği görüşünü savunanlar, Mâiz'in kaçma teşebbüsü ve beni Peygambere götürün sözüne karşı sahabenin onu recm etmesi, infazın tamamlanmasından akabinde durumu Hz. Peygambere haber verdiklerinde “*keşke onu bıraksaydınız*” diyerek recme iştirak edenler hakkında diyete hükmetmemesini delil olarak getirmişlerdir.¹⁰⁰

İkrarla sabit olan had suçlarında suçunu ikrar eden kimse, eğer ikrarından rücu ederse, Saîd b. Cübeyr (ö. 94/713), Hasan-ı Basrî (ö. 110/728) İbn Ebû Leyla (ö. 148/765) ve İmam Mâlik (179/795) gibi hukukçulara göre ikrardan dönme had cezasını düşürmez.¹⁰¹ Konuyla ilgili İbn Ebû Leyla had suçlarında ikrardan vazgeçmeyi kabul etmeyeceğini, her iki durumda da had cezasını uygulayacağını söylemiştir.¹⁰² Evzâ'nin (ö. 157/774) suçunu ikrar edip daha sonra ikrarından dönen kimse hakkındaki görüşü ise daha ilginçtir. O zina yaptığına dair kendi aleyhine ikrarda bulunup, daha sonra ikrarından rücu eden kimseye, kendi kendine zina iftirasında bulunduğu için kazif haddi; hırsızlık ve içki içme konusundaki ikrarından dönenlere de ta'zir cezası uygulanacağını söylemiştir.¹⁰³

İnfazın yargılamadan ayrı bir süreç olduğu görüşünü benimseyen hukukçular yargı kararıyla hüküm kesinleşmesiyle birlikte infaz gerçekleşmeden suç ya da ispat vasıtalarıyla ilgili ortaya çıkan ârizî durumların herhangi bir şüphe oluşturmayacağını, bu yüzden had cezasının da düşmeyeceğini ifade etmişlerdir. Çünkü Hz. Peygamber Safvân hadisesinde hüküm kesinleştikten sonra malın hırsıza hibe edilmesini kabul etmemiş ve cezanın tatbikini emretmiştir. Şayet böyle bir durum olsaydı Hz. Peygamber Safvân'ın hibesini kabul eder ve haddi düşürürdü.

Bu iki yaklaşımdan birini tercih etmek gerekirse Hz. Peygamberin şüphelerle hadlerin düşürülmesini ve hakimın affetmede yanılmasının ceza vermede yanılmasından daha iyi olduğu, Müslümanlar için bir çıkış yolu bulunması durumunda onlardan had cezasının düşürülmesi yönündeki tavsiyeleri de göz önünde bulundurulduğunda başta Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed olmak üzere Hanefî hukukçuların görüşlerini tercih ettiğimiz söyleyebiliriz. Zira onların, hüküm verilmiş olsa bile henüz infaz gerçekleşmeden ortaya çıkan ve hükümden önce bulunması halinde hükme etki edebilecek durumların şüphe meydana getirmesi sebebiyle halis Allah hakkı olan zina, hırsızlık, içki içme gibi had suçlarının cezalarını düşüreceği şeklindeki yaklaşımları Hz. Peygamberin imkan bulunması halinde

100 Gâmidî, *Esbâbu sukûti'l-ukûbe*, s. 342.

101 Gâmidî, *Esbâbu sukûti'l-ukûbe*, s. 340.

102 Şâfiî, *el-Ümm*, VII, 151.

103 İbn Kudâme, *el-Muğni*, IX, 68; Gâmidî, *Esbâb sukûti'l-ukûbe*, s. 340; “İkrâr”, *el-Mevsû'atü'l-fikhiyye*, VI, 72.

had cezalarının düşürülmesi yönündeki tavsiyeleriyle örtüşmektedir. Ayrıca had gibi telafisi oldukça zor cezaların sahasını olabildiğince daraltması ve yeni mağduriyetlerin ve hak kayıplarının yaşanmasını hedeflemesi bakımından önemlidir.

SONUÇ

Had suçlarında yargılama-ınfaz ilişkisini ele aldığımız bu çalışmada konuyla ilgili tespitlerimizi şu şekilde sıralayabiliriz.

İnfazın yargılamanın bir parçası olduğu görüşünü genel olarak Hanefi fakihlerinden Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed benimsemektedir. Mezhebin kurucu imamlarından İmam Züfer ve Ebû Yusuf (içki içme haddi hariç) diğer üç mezheple birlikte infazı yargılamadan ayrı müstakil bir süreç olarak değerlendirmektedir.

İnfazın yargılamanın bir parçası olup olmadığı konusunda mezhep içerisinde farklı görüşlerin olduğu Hanefi mezhebinin literatürüne bakıldığında kurucu imamların had suçları özelinde farklı yaklaşım biçimleri sergiledikleri hemen kendisini göstermektedir. Örneğin Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed sırf Allah haklarından olan zina ve hırsızlık suçlarının cezalarında hükmün sabit olmasından sonra meydana gelen bir takım yeni durumların cezanın infazını engelleyeceğini savunurken; İmam Züfer ve Ebû Yusuf yargılama öncesinde hükme etki edebilecek yeni durumların hükmün kesinleşmesinden sonra cezaya herhangi bir etkisinin olamayacağı kanaatindedirler. Ancak Ebû Yusuf içki içme suçunda failin ağzı ya da üzerindeki içki kokusunun kaybolmasıyla suçun zamanaşımına uğrayacağını, bu sebeple de Ebû Hanîfe ile birlikte suçluya içki haddinin tatbik edilemeyeceği görüşünü paylaşmaktadırlar.

Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed hadlerde yargı kararından önce ya da infaz gerçekleşmeden suça ve cezaya etki edebilecek her türlü etkeni dikkate almakta, had cezaları gibi sonuçları oldukça ağır ve telafisi güç müeyyidelerin uygulanmasında şüpheleri tamamen ortadan kaldırmaya çalışmaktadırlar. Eğer suç ya da ispat yollarıyla ilgili bir şüphe mevcutsa, sanığın şüpheden yararlanması prensibi doğrultusunda bunu sanık lehine yorumlamaktadırlar. Çünkü hüküm verilmiş olsa bile infaz tamamlanmadığı sürece suç ya da ispat vasıtalarıyla ilgili ortaya çıkan yeni durumların görmezden gelinemeyeceği kanaatindedirler. Ayrıca Hz. Peygamberin “*Hadleri şüphelerle düşürünüz*” hadisinin kapsamını yargılama süreci öncesiyile sınırlandırmayıp, rivayetin kapsama alanını infazın gerçekleşmesi anına kadar genişletmektedirler. Bu düşüncenin nihai hedefinin had cezalarının infaz sahasını daraltmak olduğu söylenebilir.

Literatürde konunun tartışıldığı yerlerde infazı yargılamadan ayrı müstakil bir süreç olarak değerlendiren cumhur ulema hüccet olarak Safvân b. Ümeyye'nin ridasının çalınması hadisesinde Hz. Peygamberin had cezasına hükmetmesinin akabinde Safvânın “*Ona sadaka olsun*” şeklindeki beyanını kabul etmeyip haddin uygulanmasını emretmesini delil getirmişlerdir. Ancak infazı yargılamanın bir parçası olarak kabul eden hukukçular, bu rivayeti hüccet olmaya elverişli kabul etmemişlerdir.

İnfazın yargılamadan ayrı ve müstakil bir süreç olduğunu savunan cumhur ulema ise Safvân hadisini delil getirerek hadlerin şüpheyle düşürülmesini emreden hadisin, hükmün kesinleşmesinden yani yargılama süreci tamamlanmadan önceki aşamayla sınırlı olduğunu iddia etmişlerdir. Çünkü onlara göre, yargılamanın tamamlanmasıyla birlikte hüküm kesinleşmiştir. Hükmün kesinleşmesinden sonra ortaya çıkan yeni durumlar yargı kararına herhangi bir şekilde etki etmez. Mahkemenin verdiği hüküm infaz edilir.

Bu iki görüş arasında infazı yargılamanın bir parçası/tamamlayıcısı olarak değerlendiren Ebû Hanife ve İmam Muhammed'in görüşünün had cezalarının miktar ve keyfiyeti göz önüne alındığında adaletin tesisi ve vicdanların teskin edilmesinin yanı sıra yeni mağduriyet ve mahrumiyetlerin yaşanmaması için daha tercih edilebilir olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Arı, Hüseyin, *Şam Müftüsü Mahmûd Hamza Efendi ve Cezaların İnfazına İlişkin Görüşleri*, İstanbul: MÜSBE. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Atar, Fahreddin, *İslam Adliye Teşkilatı* Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1999.
- Atar, Fahreddin, “Kaza” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: TDV Yayınları, 2002 (XXV, 117-119).
- Avcı, Mustafa, “Osmanlı İnfaz Hukukundaki Gelişmelere Genel Bir Bakış”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* (Konya: 2004), Sy. 12, C. 3-4, s. 87-159.
- Aynî, Ebû Muhammed Bedreddin Mahmûd b. Ahmed b. Musa, *el-Binâye fî şerhi'l-Hidaye*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1980.
- Bâbertî, Ekmelüddîn Muhammed b. Mahmûd, *el-İnâye*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts (*Fethü'l-Kadir* içerisinde)
- Bardakoğlu, Ali, “Had”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1996 (XIV, 547-551).
- Bardakoğlu, Ali, “Hırsızlık”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1998 (XVII, 384-396).

- Beğavî, Ebû Muhammed Muhyissünne Hüseyin b. Mesud, *et-Tehzîb fî fîkhi'l-imam eş-Şâfiî*, thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcud, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997/1418.
- Beroje, Sahip, *Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından İslam İspat Hukuku*, Ankara: Fecr Yayınları, 2007.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuku İslâmiyye ve Istilâhâtü Fıkhiyye Kamusu*, İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1976.
- Buhûtî, Mansur b. Yunus b. Salâhiddîn, *Keşşâfü'l-kna' an metni'l-İkna'*, thk. Muhammed Emin Zinnâvî, Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1997.
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Ali Râzî, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî fî'l-fîkhi'l-Hanefî*, thk. İsmetullah İna'yetullah Muhammed, Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 2010/1431.
- Cezîrî, Abdurrahman b. Muhammed İvaz, *el-Fıkhü ale'l-mezâhibi'l-erbea*, Kâhire: Müessesetü'l-Muhtâr, 2000.
- Çalışkan, İbrahim, "İslam Ceza Hukuku'nda Ceza Kavramı ve Had Cezaları", *AÜİFD* (Ankara: 1989), Sy. 31, C. 1, s. 367-397.
- Dağcı, Şamil, *İslam Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Filler*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1996.
- Desûkî, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b Ahmed b. Arafe, *Hâşiyetü'd-Desûkî alâ Şerhi'l-kebir*, by.: Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabî, ts.
- Elbânî, Muhammed Nâsiruddîn, *Sahîhu Süneni İbn Mâce*, Riyâd: Mektebetü'l-Maârif, 1997.
- el-Fetava'l-Hindiyye*, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000.
- Erturhan, Sabri, *İslam Ceza Hukuku Etrafındaki Tartışmalar*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2008.
- Erturhan, Sabri, "İslam Hukukunda Şüpheden Sanığın Yararlanması İlkesi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (Sivas: 2002), Sy. 6, C. 2, s. 179-205.
- Erturhan, Sabri, *Temel Fıkıh Bilgileri*, İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2018.
- Gâmîdî, Abdullah Atıyye Abdullah, *Esbâbu sukûti'l-ukûbe fî'l-fîkhi'l-İslâmî*, Ümmü'l-Kurâ Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1987.
- Günay, Hacı Mehmet, "Şüphe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2010 (XXXIX, 263-265).
- Haddâd, Ebû Bekr b. Ali b. Muhammed ez-Zebîdî, *el-Cevheretü'n-neyyire: şerhu Muhtasari'l-Kudûri*, thk. İlyas Kaplan, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2006.
- Haraşî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Ali, *Şerhu'l-Haraşî alâ Muhtasari Halîl*, Bulak: el-Matbaatü'l-Kübrâ el-Emîriyye, 1415.
- Haskefi, Alâüddîn Muhammed b. Ali b. Muhammed, *ed-Dürri'l-muhtâr şerhu Tenvîri'l-ebşâr*, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2002.
- "Hudûd", *el-Mevsû'atü'l-fîkhiyye*, Kuveyt: Vizâratü'l-Evkâf veş-Şuûni'l-İslâmiyye, 1990.
- İbn Abdülber, Ebû Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubî en-Nemerî, *el-İstizkâr*, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2002.
- İbn Abdürrezzâk, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî, *el-Musannef*, Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1983.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülaziz, *Reddü'l-muhtâr ale'd-dürri'l-muhtâr*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavvaz, Riyâd: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 2003.

- İbn Ebû Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrâhîm, *el-Musannef* thk. Ebû Muhammed Usâme b. İbrahim b. Muhammed, Kâhire: el-Fârûku'l-Hadîse li't-Tibâ' ve'n-Neşr, 2007.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâilî el-Makdisî, *el-Muğni*, thk. Mahmud Abdülvehhab Fayed-Abdulkadir Ahmed Atâ, Kahire: Mektebetü'l-Kâhire, 1969.
- İbn Mâze, Burhanüddin (Burhanü's-şeria) Mahmûd b. Ahmed b. Abdilaziz Buhârî, *el-Muhitü'l-burhânî fi'l-fikhi'n-Nu'mânî*, Riyâd: Mektebetü'r-Rüşd, 2000.
- İbn Nüceym, Sirâcuddîn Ömer b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısri, *el-Bahru'r-râik şerhu Kenzid-dekâik*, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâleddin Muhammed b. Abdülvâhid b. Abdülhamid, *Fethu'l-kadîr*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- “İkrâr”, *el-Mevsû'atü'l-fikhiyye*, Kuveyt: Vizâratü'l-Evkâf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 1986.
- “İstifa”, *el-Mevsû'atü'l-fikhiyye*, Kuveyt: Vizâratü'l-Evkâf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 1986.
- Kâdî Abdülvehhâb, Ebû Muhammed Abdülvehhâb b. Ali b. Nasr el-Bağdâdî, *el-İşrâf alâ nüketi mesâilî'l-hilâf*, Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1999.
- Kahveci, Nuri, “Hukuk Açısından Ceza Vermenin Teolojik Boyutu”, *KSÜİFD* (Kahramanmaraş: 2003), Sy. 1, C. 2, s. 21-36.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekir b. Mes'ûd, *Bedâi'u's-sanâi' fi tertîbi's-şerâi'*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- “Kaza”, *el-Mevsû'atü'l-fikhiyye*, Kuveyt: Vizâretü'l-Evkâf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 1995.
- Koç, Mehmet, *Osmanlı Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları*, Konya: Aybil Yayınları, 2017.
- Koç, Mehmet, “Osmanlıda Ölüm Cezası Verilen Zina, Hırsızlık, Öldürme ve Yaralama Suçları”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, (Konya-2019), Sy. 33, s. 261-287.
- Köse, Saffet, “Osmanlıda Şer'î Cezalar”, *İslâmiyât* (Ankara: 1999), Sy. 2, C. 4, s. 23-32.
- Kudûrî, Ebû'l-Hüseyin Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed, *Mevsû'atü'l-kavâidü'l-fikhiyyeti'l-mukârene: et-Tecrid*, thk. Muhammed Ahmed Sirac, Ali Cum'a Muhammed, Kâhire: Dârü's-Selâm, 2004.
- Kudûrî, Ebû'l-Hüseyin Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed, *Muhtasarü'l-Kudûrî fi'l-fikhi'l-Hanefî*, thk. Kâmil Muhammed Muhammed Uveyza, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997.
- Mahmûd Hamza Efendi, “Tenbihü'l-havâs alâ enne'l-imzâe mine'l-kadâ fi'l-hudûd lâ fi'l-kisâs”, *Mecmû'atü Ahmed Cevdet Paşa*, Atatürk Kitaplığı, nr. 32.
- Mâverdi, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib, *el-Ahkâmu's-sultâniyye ve'l-vilâyâtü'd-diniyye*, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-Arabî, 1999.
- Mâverdi, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib, *el-Hâvi'l-kebîr*, thk. Ali Muhammed Muavvaz-Adil Ahmed Abdülmevcud, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994.
- Merğînânî, Ebû'l-Hasan Burhanüddîn Ali b. Ebî Bekr b. Abdilcelil, *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-mübtedî*, Beyrut: Dâru'l-Erkâm, ts.
- Merzûrî, Waadi Süleyman, “Cezanın İnfazının Ertelenmesi Beşeri Kanun ve İslam Hukuku Arasında Bir Mukayese”, *İslam Ceza Hukuku Çev. Osman Güman, Lale Yayıncılık*, 2017 (II, 862-889).
- Mevsilî, Ebû'l-Fazl Mecdüddîn Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd, *el-Ihtiyâr li ta'lîli'l-muhtâr*, Beyrut: Dâru'l-Erkâm, ts.
- Müzenî, Ebû İbrâhîm İsmâil b. Yahyâ b. İsmâil, *el-Muhtasar*, thk. Rıfat Fevzi Abdulmuttalib, Mısır: Dâru'l-Vefâ, 2001.

- Râfî, Ebü'l-Kasım Abdülkerîm b. Muhammed b. Abdilkerîm Kazvîni, *el-Azîz şerhu'l-Veciz*, thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd, Ali Muhammed Muavvaz, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997/1417.
- Rûyânî, Ebü'l-Mehâsin Abdülvahid b. İsmail, *Bahrü'l-mezheb fî fûrû'ı mezhebi'l-İmâm eş-Şâfî*, thk. Tarık Fethi es-Seyyid, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2009.
- Özen, Şükrü, "İnfâz" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2000 (XXII, 290-292).
- Sadru's-Şehîd, Ebû Muhammed Hüsâmüddîn Ömer b. Abdilaziz b. Ömer b. Mâze, *Şerhu Edebi'l-kâdi li'l-Hassâf*, thk. Muhyî Hilâl es-Serhan, Bağdat: Matbaatu'l-İrşâd, 1997.
- Serahsî, Şemsüleimme Ebû Sehl Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed, *el-Mebsût*, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.
- Şâfî, Ebû Abdullah Muhammed b. İdris b. Abbas, *el-Ümm*, thk. Rıfat Fevzi Abdulmuttalib, Mısır: Dâru'l-Vefâ, 2001.
- Şelebî, Ebü'l-Abbas Şihabüddin Ahmed b. Muhammed b. Ahmed, *Hâşiye alâ Tebyini'l-hakâik*, Bulak: el-Matbaatü'l-Kübrâ el-Emîriyye, 1313.
- Şeyhîzâde, Damad Abdurrahman Gelibolulu, *Mecma'u'l-Enhûr fî şerhi Mülteka'l-ebhûr*, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1998.
- Udeh, Abdulkâdir, *et-Teşriü'l-cinâi'l-İslâmî mukâranen bi'l-kânûni'l-vad'i*, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1998.
- Ukaz, Fikri Ahmed, *Felsefetü'l-ukûbe fî ş-şeriatil-İslâmiyye ve'l-kânûn*, Cidde: Mektebetü Ukaz, 1982.
- Zeylaî, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullah b. Yûsuf b. Muhammed, *Nasbu'r-râye li tahrîci ehâdisi'l-Hidâye*, Cidde: Müessesetü'r-Reyyân, ts.
- Zeylaî, Fahreddin Osman b. Ali b. Mihcen, *Tebyinü'l-hakâik fî şerhi Kenzi'd-dekâik*, Bulak: el-Matbaatü'l-Kübrâ el-Emîriyye, 1313.
- Zuhaylî, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletuhu*, Dımeşk: Dâru'l-Fıkr, 1985.